

СХВАЛЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 3 березня 2023 р. № 190-р

СТРАТЕГІЯ
розвитку читання на період до 2032 року
“Читання як життєва стратегія”

Загальна частина

Набуття звички читання як щоденної практики, а також формування читацької грамотності визначають можливості для якісного здобуття освіти, розвитку критичного мислення, самореалізації особистості та загалом більшої задоволеності життям в умовах інформаційного перенасичення, нестабільної політичної чи економічної ситуації в державі. Крім того, читання є одним із ключових чинників розвитку людського потенціалу.

Під читанням у цій Стратегії розуміється практика читання книг у будь-якому форматі. Увага до книжкового контенту зумовлена тим, що за останнє десятиліття показники споживання інформації невідмінно зростають, а соціальним мережам та іншим онлайн-ресурсам приділяється дедалі більше часу. Тим часом рівень споживання книжкового контенту і, як наслідок, здатність до критичного сприймання інформації, концентрації уваги знижуються.

Стратегія визначає мету, цілі та основні завдання, на виконання яких повинна бути спрямована реалізація державної політики щодо підтримки і розвитку читання.

Розроблення Стратегії зумовлено необхідністю кардинальних змін у підходах до промоції читання як усвідомлено обраної дозвілленої, освітньої практики та практики саморозвитку — для всебічного та гармонійного розвитку особистості, зокрема критичного мислення та освітнього рівня, що відповідатиме європейським освітнім та іншим нормам.

Сьогодні, в умовах російської навали, насадження шовіністичних ідеологем “руського миру”, масштабного поширення російської пропаганди в українському інформаційному просторі, формування стійкого інтересу до читання української книги як ніколи стає потужною зброєю проти російської всебічної агресії.

Реалізація Стратегії є необхідною умовою забезпечення національної безпеки України, оскільки виконує завдання розвитку української культури та людського потенціалу нації, що є основою збереження української державності та ідентичності, національної консолідації, модернізації, сталого розвитку суспільства і кожного його члена.

Нормативно-правові акти, що діють у відповідних сферах

Стратегія узгоджується з положеннями таких нормативно-правових актів:

Закону України “Про державну підтримку книговидавничої справи в Україні”;

Закону України “Про бібліотеки і бібліотечну справу”;

Закону України “Про внесення змін до деяких законів України щодо обмеження доступу на український ринок іноземної друкованої продукції антиукраїнського змісту”;

Указу Президента України від 2 червня 2021 р. № 225 “Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 14 травня 2021 року “Про Стратегію людського розвитку”;

розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 р. № 219 “Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року “Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України” (Офіційний вісник України, 2016 р., № 26, ст. 1047);

розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988 “Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року” (Офіційний вісник України, 2017 р., № 1, ст. 22);

розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 р. № 596 “Про схвалення Стратегії популяризації української мови до 2030 року “Сильна мова — успішна держава” (Офіційний вісник України, 2019 р., № 62, ст. 2159);

розпорядження Кабінету Міністрів України від 19 травня 2021 р. № 474 “Про схвалення Концепції Державної цільової національно-культурної програми забезпечення всебічного розвитку і функціонування української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на період до 2030 року” (Офіційний вісник України, 2021 р., № 42, ст. 2565);

розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 квітня 2021 р. № 366 “Про схвалення Національної стратегії із створення безбар’єрного простору в Україні на період до 2030 року” (Офіційний вісник України, 2021 р., № 36, ст. 2154);

постанови Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 695 “Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021—2027 роки” (Офіційний вісник України, 2020 р., № 67, ст. 2155).

Аналіз сучасного стану розвитку читання, обґрунтування необхідності розв'язання ключових проблем

На сучасному етапі розвитку суспільства актуальність проблеми читання зростає, оскільки читання є основою щоденної діяльності кожної людини, зокрема інформаційної, освітньої, пізнавальної, професійної.

На сьогодні читання для задоволення та розвитку як життєва практика втрачає свою популярність в Україні, поступаючись споживанню “швидкої” інформації із соціальних мереж, доступному відеоконтенту і телебаченню. Ситуація в Україні є особливо гострою: надто замала кількість виданих книжок на душу населення, а показники кількості населення, що читає, стрімко падають. Так, останнє і єдине порівнюване дослідження читання “Читання в контексті медіаспоживання та життєконструювання” (2020) підтверджує це: частота читання книжок під час дозвілля серед українців дещо зменшилась: якщо у 2018 році 11 відсотків стверджували, що читають щодня, то у 2020 році лише 8 відсотків дорослого населення щоденно читають. Для порівняння: частка читачів віком від 18 років, які читають щонайменше раз на тиждень, — 19 відсотків, тим часом відповідно до звіту Міжнародної асоціації видавців кількість канадців, які читають мінімум раз на тиждень, становить 67 відсотків; Франція має 60 відсотків читачів, які регулярно читають, Ісландія — 53 відсотки.

Станом на початок 2023 року внаслідок впливу збройної агресії Російської Федерації проти України рівень читання серед населення ще більше знизився.

Окремо слід підкреслити, що у зв'язку із суттєвим погіршенням економічної ситуації у 2020 році, яке сталося внаслідок пандемії гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 (далі — пандемія), за даними державної наукової установи “Книжкова палата України імені Івана Федорова”, в Україні було видано лише 0,25 книжки на душу населення (без урахування підручників, рекламних та інших видань, не призначених для вільного продажу). Однак і до 2020 року цей показник був надто низьким і становив менш як 0,5 книжки на душу населення. Водночас, для порівняння, згідно з останніми звітами національних асоціацій видавців у Польщі середньорічним показником є 2,5 виданої книги на душу населення, у Чехії та Словаччині — три книги, видані на душу населення, у Туреччині — п'ять виданих книжок на душу населення. Після того, як ринок почав стабілізуватися після перших двох років пандемії, а в державному бюджеті на поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек було передбачено у 3,5 рази більше коштів, ніж у попередні роки, 24 лютого 2022 р. почалася збройна агресія Російської Федерації проти України, що призвело до падіння обсягів випуску і продажу книжок та загострення негативних тенденцій. Так, станом на 1 січня 2023 р., за даними державної наукової

установи “Книжкова палата України імені Івана Федорова”, в Україні було видано лише близько 0,23 книжки на душу населення.

Доступність книжок на українському ринку залишається вкрай низькою з огляду і на можливість придбання. Станом на початок 2022 року кількість книгарень в Україні становила близько 200, що значно нижче за середньоєвропейські показники. Для прикладу, згідно з даними звіту про стан галузі у Польщі за 2019 рік нараховувалось 1914 книгарень. Так, індекс забезпечення книгарнями в Україні становить: одна книгарня на 200 тис. населення (станом на 2022 рік). Для порівняння, у Німеччині один книжковий магазин припадає на 15 тис. населення, у Польщі і Данії — на 12 тис., Нідерландах — на 10 тис., Фінляндії — на 7 тис. населення.

Внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України значна кількість книгарень припинили свою діяльність, деякі зруйновані або зазнали значних пошкоджень. Станом на початок 2023 року в Україні налічується близько 130 книгарень.

Рівень читацьких компетенцій та звички читання нерозривно пов’язані з розвитком книжкової галузі. Проте за 30 років незалежності в Україні не сформовано конкурентоспроможний український книжковий ринок. Нездорова конкуренція з російською літературою внаслідок неконтрольованого ввезення на територію України книжок з Російської Федерації та присутність контрафактної книжкової продукції створювали значні перепони для розвитку українського книжкового бізнесу, фактично знищували україномовний видавничий сегмент та на тривалий час відклали формування україномовної читацької більшості.

Після введення у 2016 році на законодавчому рівні обмеження ввезення книжкової продукції з Російської Федерації український ринок отримав шанс на розвиток, а українська книга почала ставати популярнішою.

Незважаючи на тривале споживання російськомовного контенту, у 2020 році вперше, за даними дослідження “Читання в контексті медіаспоживання та життєконструювання”, проведеного на замовлення державної установи “Український інститут книги”, респонденти (32 відсотки опитаних) переважно називали українську з-поміж мов, якими “зручніше читати книжки”, зокрема частка читачів, яким однаково комфортно було читати українською та російською мовами, скоротилася та становила 41 відсоток проти 45 відсотків у 2018 році. До того ж, починаючи з 2018 року, українська мова стала на 5 відсотків популярнішою та вперше випередила російську (27 відсотків). Водночас у 2022 році, від початку повномасштабного російського вторгнення, на хвилі патріотичних настроїв в Україні прослідковується зростання попиту на книжки українською мовою і станом на початок 2023 року ця тенденція триває.

Зважаючи на історичний досвід та інформаційну політику, спрямовану на захист українського мовного середовища, Стратегія визначає особливу важливість підтримки і розвитку читання українською мовою на всій території України. Відповідно визначається пріоритетний підхід до підтримки українського автора та національного виробника українськомовної книжкової продукції, формування української зони копірайту та до книжкової сфери в цілому як важливого елементу національної безпеки та національних інтересів України.

Саме тому підтримка і розвиток читання є неможливими без розвитку книжкової екосистеми України. Адже без підтримки та створення належних умов для розвитку національного книжкового ринку будь-які зусилля з популяризації читання слугуватимуть інтересам російської книги або ж стануть інвестицією в розвиток піратства.

За даними дослідження державної установи “Український інститут книги” у 2020 році, читання книжок посідало 9 місце серед щоденного дозвілля (8 відсотків) після перегляду телебачення (48 відсотків), проведення часу в соціальних мережах (40 відсотків), прослуховування радіо (22 відсотки) та хобі (10 відсотків). Проте дослідження читання, зокрема дослідження Ukrainian Reading and Publishing Data, проведене “Читомо” (2018), і дослідження державної установи “Український інститут книги” (2020), підтверджують факт: читання не конкурує з іншими культурними продуктами, оскільки читачі активніше відвідують музеї, театри, кіно, галереї тощо. Тому особливого значення набуває промоція читання через кроссекторальні проекти.

Для поширення читання як практики дуже важливим є читання у родині, особливо у такій, де зростають діти. Саме сприйняття читання в дитинстві має вирішальний вплив на частоту читання у дорослому віці: так, серед нечитачів лише 23 відсотки стверджують, що батьки привчали їх до читання і їм це подобалося, а серед щоденних читачів таких 70 відсотків. Незважаючи на те, що з усіх вікових груп діти шести — дев’яти років залишаються найактивнішими читачами, з віком ця звичка фактично зникає: згасання інтересу до читання починається з 9—10 років, а серед старших підлітків з 14 років скорочення кількості читачів, що читають щодня, порівняно з наймолодшою віковою групою, здійснюється більш як удвічі.

Актуалізація теми читання у школах є критично важливою темою для української освіти. За даними “Національного звіту за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018”, результати українських учнів нижчі за середні в країнах Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) в усіх трьох галузях: читання, математика, природничо-наукові дисципліни. Підліткам складно критично мислити, розуміти відомі їм категорії в новому контексті, висувати припущення, критично оцінювати тексти. Середній бал українських учнів

із читання — 466 балів (у середньому в країнах ОЕСР — 487). Для порівняння, у Чехії цей бал — 490, у Німеччині — 498, а в Польщі — 512^{1*}. Таке відставання від середнього свідчить про те, що українським учням необхідний один додатковий рік на засвоєння програми повної загальної середньої освіти порівняно з їх однолітками з країн ОЕСР. Менш як

4 відсотки українських 15-річних підлітків володіють стійкими навичками детального аналізу незнайомого тексту, середній показник у країнах ОЕСР — 8,7 відсотка. Результати дослідження свідчать, що розвиток мовлення, комунікативних навичок та здобування освіти загалом є неможливими без оволодіння навичкою читання та читацькою грамотністю.

Поширеною причиною нечитання є відсутність бажання/потреби (мотивації) читати книжки, сучасні читачі не пов'язують читання з успіхом. Лише 19 відсотків дорослих читає для самоосвіти, саморозвитку, роботи або навчання. Ситуація в Україні корелюється із світовими тенденціями: більше задоволені своїм життям читачі частіше досягають поставлених цілей, а також демонструють вищий рівень стресостійкості.

Нерозривно пов'язаною із показниками читання є можливість придбати книгу: пандемія, економічна нестабільність, збройна агресія Російської Федерації проти України суттєво вплинули на скорочення книжкових придбань. Брак коштів на придбання книг є однією з найчастіше згадуваних у дослідженнях причин нечитання (8—11 відсотків нечитачів зазначили саме цю причину як основний бар'єр для придбання та читання книжок у 2020 році).

Тому дедалі більшу роль за таких обставин повинні відігравати бібліотеки як один із базових елементів суспільного розвитку і таких його складових, як культура, наука і освіта. Проте на сьогодні, за даними статистичного збірника “Бібліотечна Україна в цифрах” (2018—2019), відзначається стійка тенденція до скорочення кількості бібліотек. Мережа публічних бібліотек України станом на 1 січня 2020 р. налічувала 15 369 закладів, 81 відсоток (12 504) із них становили сільські бібліотеки. За період з 2008 по 2019 рік їх кількість зменшилася на 2932 установи, при цьому закривалися переважно сільські бібліотеки. За даними дослідження “Публічні бібліотеки України в умовах російської збройної агресії”, проведеного Національною бібліотекою України імені Ярослава Мудрого у червні 2022 р., починаючи з 2021 року ця тенденція погіршилася з початком реформи децентралізації. Мережа публічних бібліотек України на момент російського вторгнення налічувала 14 351 бібліотечний заклад, а станом на 1 червня 2022 р. їх кількість зменшилася до 11876 закладів. Зокрема, є територіальні громади, де в порушення державних соціальних

^{1*} Згідно з “Національним звітом за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2018” кожна одиниця індексу вправності читача збільшує значення середнього бала із читання для здобувачів освіти українських закладів освіти на 39 одиниць, що дорівнює більш як одному року навчання.

нормативів забезпечення населення публічними бібліотеками не функціонує жодна бібліотека.

Також оновлення бібліотечних фондів актуальною літературою здійснюється вкрай повільно і не відповідає встановленим державою соціальним нормативам. У 2022 році через збройну агресію Російської Федерації проти України оновлення бібліотечних фондів за рахунок коштів державного бюджету не здійснювалося.

У багатьох населених пунктах тривалий час відсутні умови для комфортного бібліотечного обслуговування: досі близько 25 відсотків приміщень бібліотек залишаються без опалення, а 1 відсоток — навіть без освітлення (дані на 1 січня 2022 року). Впровадження інформаційних технологій у публічних бібліотеках просувається дуже повільно. Частка бібліотек, що мають комп'ютери, від загальної кількості бібліотек в Україні у 2021 році становила 45 відсотків, проте доступ користувачам до Інтернету надавали близько 35 відсотків бібліотек. Стан багатьох приміщень бібліотек також є незадовільним і потребує реновації. Водночас відвідування бібліотек із року в рік знижується. Протягом 2021 року послугами публічних бібліотек скористалося 9,2 млн. осіб, що на 3,8 млн. менше, ніж у 2019 році.

Сьогодні важливим завданням є відновлення бібліотек, зруйнованих чи пошкоджених внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, у тому числі їх фондів і матеріально-технічної бази. За інформацією, отриманою від обласних (військових) адміністрацій, станом на початок 2023 року зруйновано понад 150, а пошкоджено понад 290 бібліотечних закладів.

З огляду на окреслену ситуацію ключовими проблемами, які потребують розв'язання, є:

відсутність достатньої пропозиції книжок на українському ринку та у публічних бібліотеках, бібліотеках закладів освіти, зокрема відповідно до інформаційних потреб, естетичного та інтелектуального рівня населення;

несформована звичка читання та нижчий за середньостатистичний у європейських країнах рівень читацької грамотності здобувачів освіти;

брак мотивації до читання через неусвідомлення його інструментального значення;

незадовільний рівень спроможності бібліотек надавати якісні бібліотечні послуги;

недорозвиненість або відсутність інфраструктури для придбання книжкової продукції та отримання інформації про нові книжки;

відсутність орієнтирів під час вибору книжки та недостатня підтримка читання у медіа, як і недостатня кількість медіа, що пишуть про культуру і книги зокрема;

відсутність достатньої поінформованості потенційних читачів про асортимент книг у бібліотеках;

несформованість споживчої культури у контексті користування продуктами та послугами сфери креативних індустрій, а також практики сплати за контент;

кадрова проблема: недостатня підготовка фахівців, брак системи винагород та престижності галузі, зміна сфери діяльності кваліфікованими спеціалістами сфери культури і, зокрема, книговидавництва, книгорозповсюдження, бібліотечної справи, літератури;

незахищеність українського книжкового ринку від контрафактної книжкової продукції, що підриває легальний книжковий ринок української книги;

відсутність у певної частини українського суспільства самоідентифікації із споживачем українськомовного книжкового продукту, що була спричинена в тому числі домінуванням іноземного (передусім російськомовного) культурного продукту в Україні.

Внаслідок розвитку культури споживання “швидкого” контенту книжки стають менш популярними, зокрема через легку доступність, безкоштовність і кліповість, максимальну спрощеність інформації із соціальних мереж. Лише активні промоційні заходи, спрямовані на підтримку і розвиток читання на національному рівні, дадуть змогу утримати наявну кількість читачів та розширити аудиторію людей, які володіють критичним мисленням та навичками, визначеними ключовими відповідно до звіту Всесвітнього економічного форуму “Майбутні робочі місця — 2025”.

Мета, стратегічні цілі та завдання, спрямовані на досягнення стратегічних цілей

Метою Стратегії є формування звички та потреби в читанні як обов’язкового компонента життєвої стратегії громадян, поліпшення читацької грамотності та сприяння розвитку людського потенціалу.

Реалізація Стратегії здійснюється у двох стратегічних напрямках: шляхом підтримки та розвитку книжкової екосистеми — в результаті реалізації цього напрямку читачі отримають доступ до якісної різножанрової книги, насамперед україномовної, у різних форматах відповідно до потреб, та шляхом формування навички і потреби в читанні — в результаті реалізації цього напрямку люди і спільноти обиратимуть читання як свідому та регулярну практику для дозвілля, навчання та розвитку.

Стратегічний напрям I. Доступ до книги. Підтримка та розвиток книжкової екосистеми

Стратегічні цілі зазначеного напрямку:

книжковий ринок є конкурентоспроможним та задовольняє потреби споживачів, виробників та розповсюджувачів книжкового продукту;

читач має доступ до легальної книжкової продукції.

Завданнями, спрямованими на досягнення стратегічної цілі “Книжковий ринок є конкурентоспроможним та задовольняє потреби споживачів, виробників та розповсюджувачів книжкового продукту”, є:

забезпечення збору, оброблення, узагальнення, аналізу та моніторингу інформації про стан книжкового ринку, бібліотечної справи, літератури та читання;

підвищення обізнаності посадових осіб місцевих органів виконавчої влади та посадових осіб місцевого самоврядування щодо українського книжкового ринку;

стимулювання проведення досліджень у галузі книговидавництва, книгорозповсюдження, бібліотечної справи, літератури та читання;

удосконалення системи підтримки та відзначення творців книжкового контенту, зокрема авторів текстів, ілюстраторів, перекладачів, дизайнерів, а також літературних критиків та оглядачів;

забезпечення підтримки та розвитку книговидавничої галузі;

сприяння створенню та поширенню українського наративу та популяризації культур країн — партнерів України;

забезпечення доступу до книжок у населених пунктах, в яких відсутні бібліотеки чи книгарні;

забезпечення підтримки легальних суб’єктів роздрібної книжкової торгівлі.

Завданнями, спрямованими на досягнення стратегічної цілі “Читач має доступ до легальної книжкової продукції”, є:

створення та розвиток цифрових проектів у сфері книговидавничої справи;

забезпечення формування оптимальної мережі публічних бібліотек, яка б задовольняла потреби територіальних громад;

забезпечення на постійній основі актуалізації фондів публічних бібліотек та бібліотек закладів освіти;

забезпечення інформатизації публічних бібліотек та бібліотек закладів освіти;

забезпечення реновації наявних та зведення нових будівель публічних бібліотек за європейським зразком;

сприяння розвитку медіа широкого профілю та спеціалізованих засобів масової інформації;

сприяння поширенню української літератури та інформації про українську літературу за кордоном;

розширення співпраці українських закладів та інституцій із міжнародними організаціями у сфері книговидавання, літератури та читання;

забезпечення сталої участі України у міжнародних заходах, пов'язаних із книговидаванням, літературою та читанням;

забезпечення підтримки експорту книжкової продукції, підтримки перекладів і промоції творів української літератури іншими мовами.

Стратегічний напрям II. Формування звички і потреби в читанні. Читання як тренд

Стратегічні цілі зазначеного напрямку:

читання книг є регулярною дозвіллевою практикою більшості людей в Україні;

здобувачі освіти сприймають читання як невід'ємну складову освітньої практики протягом життя;

читання широко практикується як засіб інклюзії та соціальної адаптації.

Завданнями, спрямованими на досягнення стратегічної цілі “Читання книг є регулярною дозвіллевою практикою більшості людей в Україні”, є:

популяризація практики раннього читання дітям серед майбутніх батьків;

запровадження механізму для стимулювання читання дітям від народження у родинах;

стимулювання створення українськомовного відео- та аудіоконтенту, спрямованого на промоцію дитячого читання;

популяризація читання як звички та корисної дозвіллевої практики протягом життя, а також інструменту кар'єрного зростання та саморозвитку;

забезпечення стимулювання публічної активності авторів та видавців нехудожньої літератури;

стимулювання суб'єктів господарювання до популяризації читання серед населення як одного з напрямів корпоративної соціальної відповідальності.

Завданнями, спрямованими на досягнення стратегічної цілі “Здобувачі освіти сприймають читання як невід’ємну складову освітньої практики протягом життя”, є:

підвищення обізнаності бібліотекарів та працівників закладів дошкільної освіти щодо способів залучення дітей дошкільного віку до проведення часу з книгою;

забезпечення закладів дошкільної освіти сучасною літературою;

забезпечення постійної інтерактивізації процесу розвитку інтересу до книжки;

створення умов для оволодіння різними читацькими техніками, інноваційного розвитку читання на рівні загальної середньої освіти;

популяризація читання як чинника розвитку критичного мислення та інструменту досягнення успіху у навчанні та житті;

забезпечення збору, оброблення, узагальнення, аналізу та моніторингу інформації щодо читання здобувачами освіти;

сприяння процесу долучення України до моніторингових досліджень читацької грамотності різних категорій здобувачів освіти, передусім PIRLS, TIMSS, PISA.

Завданнями, спрямованими на досягнення стратегічної цілі “Читання широко практикується як засіб інклюзії та соціальної адаптації”, є:

забезпечення використання читання як засобу роботи із вразливими групами населення, зокрема особами з посттравматичним стресовим розладом;

промоція читання як інструменту соціальної адаптації незахищених верств населення, що потребують ресоціалізації, а також як інструмент профілактики психічного здоров’я на засадах співпраці громадських об’єднань, бібліотек, видавництва та розповсюджувачів;

підтримка реалізації проектів, спрямованих на розвиток читання серед громадян, які потребують соціальної адаптації.

Етапи реалізації Стратегії

Реалізація Стратегії здійснюватиметься трьома етапами відповідно до операційних планів заходів.

Перший етап — 2023—2025 роки. Основними результатами на цьому етапі повинні стати: розроблення, прийняття та початок впровадження нормативно-правового забезпечення, необхідного для реалізації усіх етапів Стратегії; ухвалення органами державної влади рішень, що стосуються розвитку книжкового ринку, зокрема видавництва і розповсюдження, на основі реальних даних за результатами досліджень у галузі книговидавництва, книгорозповсюдження, бібліотечної справи, літератури та читання;

створення належних умов для популяризації та поширення української книги в Україні та за кордоном; створення необхідних умов для формування конкурентоспроможного книжкового ринку в Україні, повноцінного розвитку учасників книжкового ринку, а також розвитку читання. Важлива роль на першому етапі відведена заходам відновлення і захисту українського книжкового ринку та бібліотечної сфери.

Другий етап — 2026—2028 роки. Другий етап передбачає продовження виконання розпочатих на першому етапі завдань та запровадження нових заходів, спрямованих на посилення ролі читання в українському суспільстві як необхідної складової життєвого успіху кожної людини та соціально-економічного розвитку держави в цілому. Результатами другого етапу повинні стати: підвищення рівня читацького інтересу серед усіх читацьких аудиторій та посилення ролі читання в розвитку критичного та креативного мислення здобувачів освіти; читання сприймається в суспільстві як інструмент кар'єрного зростання та саморозвитку; приватний, громадський та державний сектори активно долучаються до промоції читання для усіх категорій населення, зокрема незахищених верств населення або людей, що потребують ресоціалізації; активізація книжкового ринку та його учасників.

Третій етап — 2029—2032 роки. На третьому етапі виконуються ті завдання, розв'язання яких розпочато на першому та другому етапах реалізації Стратегії, а також здійснюються заходи, визначені операційним планом реалізації третього етапу Стратегії.

Основними результатами третього етапу повинні стати:

впровадження та функціонування на постійній основі системи збору, оброблення, узагальнення, аналізу та моніторингу інформації про стан книжкового ринку, бібліотечної справи, літератури та читання серед усіх категорій читачів;

динамічний розвиток книжкового ринку та його учасників;

системна актуалізація бібліотечних фондів;

забезпечення цифрової доступності книжок та інформації про книжки (каталоги в бібліотеках);

формування оптимальної мережі публічних бібліотек, реновація та створення поліфункціонального простору в бібліотеках та активна інформатизація бібліотечних закладів, розширення функціоналу бібліотек для забезпечення створення передумов для професійного зростання та розвитку особистості;

врахування в освітніх програмах застосування сучасних читацьких технік;

підвищення рівня читацької грамотності в українському суспільстві, зокрема серед здобувачів загальної середньої освіти;

членство українських інституцій у міжнародних організаціях, пов'язаних із книговидаванням, літературою та читанням; гармонізація законодавства України з міжнародними угодами, які пов'язані із захистом авторських прав;

проведення соціальних кампаній з промоції читання з метою профілактики психічного здоров'я.

Очікувані результати та показники досягнення стратегічних цілей

Результатом реалізації Стратегії у 2032 році стануть закладені передумови для розвитку книжкової екосистеми як ринкового сектору креативних індустрій, що генерує достатню кількість якісної літератури українською мовою, що дістається до свого читача у зручний для нього спосіб. Українці мають усі можливості для доступу до книжкової продукції незалежно від свого місця проживання чи рівня матеріального достатку. Читання є усвідомлено обраним видом дозвілля, освітньою практикою та практикою саморозвитку.

Досягнення стратегічних цілей буде здійснюватися трьома етапами за такими показниками:

Показник	I етап (2023—2025 роки)	II етап (2026—2028 роки)	III етап (2029— 2032 роки)
----------	-------------------------------	--------------------------------	-------------------------------

За стратегічною ціллю “Книжковий ринок є конкурентоспроможним та задовольняє потреби споживачів, виробників та розповсюджувачів книжкового продукту”

Кількість ринкових книжок на душу населення, які щороку видаються в Україні, одиниць	0,25	0,3	0,5
--	------	-----	-----

За стратегічною ціллю “Читач має доступ до легальної книжкової продукції”

Частка респондентів, що обирають українську мову для читання книг, відсотків	42	47	57
Кількість книгарень і точок продажу книг, що функціонують в Україні, одиниць	130	140	200
Частка відновлених бібліотечних закладів, які було зруйновано або пошкоджено	15	45	90

Показник	I етап (2023—2025 роки)	II етап (2026—2028 роки)	III етап (2029— 2032 роки)
внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, відсотків			
Щорічне оновлення фондів публічних бібліотек, відсотків	0,1	1	2
За стратегічною ціллю “Читання книг є регулярною дозвіллевою практикою більшості людей в Україні”			
Частка читачів віком від 18 років, які читають книги хоча б раз на місяць, відсотків	25	30	40
За стратегічною ціллю “Здобувачі освіти сприймають читання як невід’ємну складову освітньої практики протягом життя”			
Частка дітей, які ніколи не читають книжки, відсотків	20	19	17
Частка читачів серед старших підлітків (14—17 років, читають щодня), відсотків	16	18	22
За стратегічною ціллю “Читання широко практикується як засіб інклюзії та соціальної адаптації”			
Щорічне збільшення кількості документів бібліотечного фонду бібліотек для осіб з вадами зору, відсотків	0,25	0,4	0,5
Частка читачів (книг усіх форматів) серед дітей, які належать до незахищених верств населення (читають щомісяця), відсотків	35	37	40
Частка читачів (книг усіх форматів) серед дорослих, які належать до незахищених верств населення (читають щомісяця), відсотків	17	19	21

Порядок проведення моніторингу, оцінки результатів реалізації Стратегії та звітування

Моніторинг та оцінка результативності реалізації Стратегії та операційних планів реалізації Стратегії проводяться щороку МКІП із залученням представників органів державної влади та органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань та наукових установ.

Результати моніторингу та оцінки реалізації Стратегії висвітлюються у:

річних звітах про реалізацію Стратегії та операційних планів її реалізації, які щороку готує та оприлюднює МКІП;

регіональних та галузевих звітах про реалізацію Стратегії та операційних планів її реалізації, які щороку подаються до МКІП, центральними та місцевими органами виконавчої влади.

Результати моніторингу враховуються під час розроблення операційних планів реалізації Стратегії на наступні періоди.

Узагальнена оцінка результативності Стратегії проводиться протягом року після завершення строку її дії та подається Кабінетові Міністрів України.

Обсяг фінансових, матеріально-технічних, трудових ресурсів,
необхідних для реалізації Стратегії

Заходи з реалізації Стратегії будуть впроваджуватися протягом 2023—2032 років за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів в межах бюджетних призначень, передбачених головним розпорядникам бюджетних коштів на відповідний період, інших джерел, не заборонених законодавством, зокрема фінансових ресурсів, які надаються в рамках міжнародної технічної допомоги (у разі її залучення).

ЗАТВЕРДЖЕНО
розпорядженням Кабінету Міністрів України
від 3 березня 2023 р. № 190-р

ОПЕРАЦІЙНИЙ ПЛАН
реалізації у 2023—2025 роках Стратегії розвитку читання на
період до 2032 року “Читання як життєва стратегія”

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
Стратегічний напрям І. Доступ до книги. Підтримка та розвиток книжкової екосистеми				
Стратегічна ціль 1. Книжковий ринок є конкурентоспроможним та задовольняє потреби споживачів, виробників та розповсюджувачів книжкового продукту				
1. Забезпечення збору, оброблення, узагальнення, аналізу та моніторингу інформації про стан книжкового ринку, бібліотечної справи, літератури та читання	1) здійснення постійного моніторингу стану книговидавничої галузі шляхом проведення опитувань суб'єктів видавничої справи	МКІП	щороку	підготовлено інформаційно-аналітичні матеріали
	2) проведення аналізу стану поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек, зокрема закупівлі книжкової продукції за кошти місцевих бюджетів	МКІП обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	—“—	—“—

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
2. Підвищення обізнаності посадових осіб місцевих органів виконавчої влади та посадових осіб місцевого самоврядування щодо українського книжкового ринку	розроблення рекомендацій для посадових осіб місцевого самоврядування щодо процесу поповнення фондів публічних бібліотек книжковими виданнями з використанням каталогу “Книжки на ринку”	МКІП	2025 рік	розроблено та доведено до відома органів місцевого самоврядування рекомендації
3. Забезпечення підтримки та розвитку книговидавничої галузі	1) запровадження європейських норм надання та здійснення контролю за наданням видавництвами обов’язкових безкоштовних примірників	МКІП Держкомтелерадіо	2023—2024 роки	прийнято відповідні нормативно-правові акти
	2) недопущення поширення контрафактної книжкової продукції	МКІП Мінекономіки Держкомтелерадіо Держмитслужба	—“—	здійснено заходи щодо недопущення поширення контрафактної книжкової продукції

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
4. Сприяння створенню та поширенню українського наративу та популяризації культур країн — партнерів України	1) забезпечення видання книжкових видань на виконання актів Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України	МКІП	2023—2025 роки	видано щонайменше 600 назв книжкових видань
	2) зменшення впливу російської культури шляхом формування інтересу українців до культур країн — партнерів України та запиту на перекладні книжкові видання від українських видавців	МКІП МЗС	2023—2025 роки	у публічних бібліотеках створено книжкові полиці літератури країн — партнерів України проведено заходи з популяризації культур країн — партнерів України
	3) запровадження обмеження на імпорт російських книжок	МКІП Держкомтелерадіо	2023 рік	прийнято відповідний нормативно-правовий акт
5. Забезпечення доступу до книжок у населених пунктах, в яких відсутні бібліотеки чи книгарні	розвиток нестационарних форм бібліотечного обслуговування, зокрема мобільних бібліотек	обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого	2023—2025 роки	реалізовані пілотні проекти із створення мобільних бібліотек

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
самоврядування (за згодою)				
Стратегічна ціль 2. Читач має доступ до легальної книжкової продукції				
6. Створення та розвиток цифрових проєктів у сфері книговидавничої справи	забезпечення підтримки, функціонування та розвитку Української цифрової бібліотеки	МКІП	2023—2025 роки	Українську цифрову бібліотеку наповнено актуальною літературою українських видавців за тематичними розділами надано на постійній основі доступ до електронних видань, розміщених в Українській цифровій бібліотеці
7. Забезпечення формування оптимальної мережі публічних бібліотек, яка б задовольняла потреби територіальних громад	1) проведення аналізу діючої мережі публічних бібліотек України	МКІП Держмистецтв обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	щороку	підготовлено та оприлюднено інформаційно-аналітичні матеріали щодо діючої мережі публічних бібліотек
	2) формування оптимальної мережі публічних бібліотек в територіальних громадах	обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації	2023—2025 роки	створено оптимальну мережу публічних бібліотек в Україні

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
	відповідно до державних соціальних нормативів	органи місцевого самоврядування (за згодою)		
8. Забезпечення на постійній основі актуалізації фондів публічних бібліотек та бібліотек закладів освіти	1) удосконалення механізму відбору, придбання та розподілу книжкової продукції для поповнення бібліотечних фондів публічних бібліотек	МКІП	2023 рік	видано наказ МКІП
	2) забезпечення поповнення фондів публічних бібліотек новими якісними українськомовними книжковими виданнями відповідно до державних соціальних нормативів, а також літературою, адаптованою для осіб з інвалідністю з порушеннями зору, слуху, осіб, які страждають на психічні розлади	МКІП обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) громадські організації осіб з інвалідністю (за згодою)	щороку	фонди публічних бібліотек щороку поповнюються новою якісною українськомовною літературою мережа публічних бібліотек забезпечена літературою з урахуванням потреб осіб з інвалідністю з порушеннями зору, слуху, осіб, які страждають на психічні розлади

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
	3) забезпечення поповнення фондів бібліотек закладів освіти актуальною літературою українських видавців	обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	щороку	забезпечено книжкову потребу бібліотек закладів освіти
	4) підтримка на грантовій основі проектів, спрямованих на створення інклюзивного культурного продукту у сфері літератури	МКП	—“—	створено нові інклюзивні культурні продукти поповнено фонди бібліотек новою спеціалізованою літературою
9. Забезпечення інформатизації публічних бібліотек та бібліотек закладів освіти	1) забезпечення комп'ютеризації та інтернетизації бібліотек	обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	2023—2025 роки	створено та оновлено парк комп'ютерної техніки, спеціального обладнання та серверного забезпечення забезпечено доступ не менше 70 відсотків бібліотек до Інтернету

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
	2) впровадження програмного забезпечення для автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів бібліотек	—“—	—“—	забезпечено перехід на сучасні автоматизовані бібліотечні інформаційні системи, що підтримують актуальні міжнародні бібліотечні стандарти, зокрема міжбібліотечний обмін даними он-лайн
	3) запровадження Національної системи централізованої каталогізації	МКІП Держкомтелерадіо обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	2023—2025 роки	публічні бібліотеки користуються єдиним каталогом
	4) створення Національної електронної бібліотеки	МКІП	2025 рік	прийнято відповідний нормативно-правовий акт створено веб-сайт (електронну базу) оцифрованих документів, що становлять культурне надбання, на якому будуть представлені ресурси

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
				Національної електронної бібліотеки
10. Забезпечення реновації наявних та зведення нових будівель публічних бібліотек за європейським зразком	1) розроблення концепції зонування та наповнення бібліотек різного типу	МКІП	2023 рік	підготовлено та надано відповідні методичні рекомендації територіальним громадам
	2) забезпечення створення поліфункціонального простору в публічних бібліотеках	обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	2024—2025 роки	реалізація пілотних проектів у визначених регіонах
	3) вжиття заходів для забезпечення архітектурної доступності будівель публічних бібліотек для осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення	МКІП обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою) громадські організації осіб з	2023— 2025 роки	мережа публічних бібліотек облаштована з урахуванням потреб осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
		інвалідністю (за згодою)		
11. Сприяння поширенню української літератури та інформації про українську літературу за кордоном	1) створення українських книжкових полицок в іноземних бібліотеках	МЗС МКІП державна установа “Український інститут” (за згодою)	2023—2025 роки	український літературний контент широко представлено за кордоном збільшено кількість угод на переклад та видання творів української літератури
	2) організація та проведення за кордоном заходів, спрямованих на популяризацію української літератури	—“—	щороку	організовано та проведено відповідні заходи
12. Забезпечення сталої участі України у міжнародних заходах, пов’язаних із книговидаванням, літературою та читанням	забезпечення представлення національних стендів України на міжнародних книжкових виставках та ярмарках	МКІП державна установа “Український інститут” (за згодою)	—“—	збільшено кількість перекладів творів української літератури до 250 творів на рік

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
13. Забезпечення підтримки експорту книжкової продукції, підтримки перекладів і промоції творів української літератури іншими мовами	1) визначення пріоритетних мовних ринків для просування української книги	МКІП	2023—2025 роки	збільшено обсяг прямого експорту книжкової продукції
	2) виконання програми з підтримки перекладів творів української літератури іншими мовами	—“—	—“—	збільшено кількість перекладів творів української літератури до 250 творів на рік
	3) розроблення навчально-методичних матеріалів та організація навчальних заходів для суб’єктів видавничої справи з питань експорту книжкової продукції	державна установа “Офіс з розвитку підприємництва та експорту” (за згодою) державна установа “Український інститут” (за згодою)	2023—2024 роки	запроваджено тренінгові програми для суб’єктів видавничої справи з питань експорту книжкової продукції

Стратегічний напрям II. Формування звички і потреби в читанні. Читання як тренд

Стратегічна ціль 1. Читання книг є регулярною дозвіллевою практикою більшості людей в Україні

14. Популяризація практики раннього читання дітям серед майбутніх батьків	поширення інформації серед майбутніх батьків про користь раннього читання дітям, зокрема розроблення та розповсюдження інформаційних матеріалів	Мінсоцполітики обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	2023—2025 роки	розширено аудиторію майбутніх батьків, ознайомих щодо користі раннього читання дітям вироблено звички читання у дітей
---	---	--	----------------	--

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
15. Забезпечення стимулювання публічної активності авторів та видавців нехудожньої літератури	та проведення просвітницьких кампаній організація та проведення спеціалізованих заходів для авторів та видавців нехудожньої літератури	МКІП	2024—2025 роки	забезпечено зростання публічної активності авторів та видавців
16. Популяризація читання як звички та корисної дозвілєвої практики протягом життя, а також інструменту кар'єрного зростання та саморозвитку	проведення всеукраїнських та регіональних інформаційно-комунікаційних кампаній, заходів щодо ролі читання у житті людини	МКІП обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	2023—2025 роки	розширено аудиторію читачів серед дорослого населення
Стратегічна ціль 2. Здобувачі освіти сприймають читання як невід'ємну складову освітньої практики протягом життя				
17. Підвищення обізнаності бібліотекарів та працівників закладів дошкільної освіти щодо способів залучення дітей	розроблення та забезпечення поширення інформаційно-довідкових та методичних матеріалів для бібліотекарів публічних бібліотек та педагогічних	МКІП МОН	2024—2025 роки	розширено аудиторію бібліотекарів та працівників закладів дошкільної освіти, обізнаних щодо способів залучення дітей дошкільного віку до проведення часу з книгою

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
дошкільного віку до проведення часу з книгою	працівників закладів дошкільної освіти щодо формування інтересу до читання у дітей дошкільного віку			
18. Забезпечення закладів дошкільної освіти сучасною літературою	придбання сучасної дитячої літератури для закладів дошкільної освіти	органи місцевого самоврядування (за згодою)	2025 рік	забезпечено потребу закладів дошкільної освіти у сучасній дитячій літературі
19. Забезпечення постійної інтерактивізації процесу розвитку інтересу до книжки	забезпечення закладів дошкільної освіти мультимедійними пристроями та аудіокнигами	—“—	—“—	створено умови для формування навичок слухання та інтерпретації текстів у здобувачів дошкільної освіти
20. Створення умов для оволодіння різними читацькими техніками, інноваційного розвитку читання на рівні загальної середньої освіти	1) забезпечення врахування в освітніх програмах застосування технік творчого письма (“creative writing”) та критичного читання текстів різних видів (зокрема, художніх,	МОН	2023—2025 роки	впроваджено сучасні читацькі техніки в освітній процес на рівні загальної середньої освіти

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
	публіцистичних, навчальних, наукових текстів, медіатекстів)			
	2) забезпечення інтерактивізації та гейміфікації процесу читання для здобувачів загальної середньої освіти	МОН	2023—2025 роки	включено до освітніх програм для закладів загальної середньої освіти методи інноваційного розвитку читання впроваджено інтерактивні методи та ігрові техніки читання в освітній процес для здобувачів загальної середньої освіти
21. Популяризація читання як чинника розвитку критичного мислення та інструменту досягнення успіху у навчанні та житті	1) проведення регулярних інформаційно-комунікаційних кампаній щодо впливу читання на життєвий успіх особистості	обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	—“—	організовано та проведено заходи інформаційно-промоційного характеру

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
	2) запровадження системи публічної підтримки активних учасників читацького та літературного руху серед дітей та юнацтва	МОН обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	—“—	організовано та проведено всеукраїнські, регіональні літературні конкурси
22. Забезпечення збору, оброблення, узагальнення, аналізу та моніторингу інформації щодо читання здобувачами освіти	дослідження читацьких трендів серед аудиторії здобувачів освіти	МОН обласні, Київська міська державні (військові) адміністрації органи місцевого самоврядування (за згодою)	2023—2025 роки	підготовлено інформаційно-аналітичні матеріали забезпечено поширення інформації про читацькі тренди в різних вікових категоріях дітей і юнацтва серед педагогічних працівників, фахівців книжкової сфери та бібліотекарів
Стратегічна ціль 3. Читання широко практикується як засіб інклюзії та соціальної адаптації				
23. Забезпечення використання читання як засобу роботи із вразливими групами населення	розроблення рекомендацій для працівників соціальної сфери щодо використання читання в	Мінсоцполітики громадські організації осіб з інвалідністю (за згодою)	2024 рік	впроваджено у діяльність працівників соціальної сфери практику використання читання в

Найменування завдання	Найменування заходу	Відповідальні за виконання	Строк виконання	Очікуваний результат
	роботі з вразливими групами населення			роботі з вразливими групами населення
